

УДК 502.72

Корінець Н., канд. с.-г. наук

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН, Україна

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК «АСКАНІЯ-НОВА»

Анотація. *Визначено три етапи впливу російсько-української війни на Біосферний заповідник «Асканія-Нова» та особливості кожного етапу. Наведено дані щодо втрат, руйнувань і збитків установи в результаті російської агресії. Охарактеризовано основні загрози для природних екосистем і штучно створених об'єктів заповідника, який понад два роки перебуває на тимчасово окупованій території.*

Ключові слова. *Російсько-українська війна, біосферний заповідник «Асканія-Нова», зоопарк, дендрологічний парк.*

Korinets N., Ph.D.

The Biosphere Reserve «Askania Nova» named by F.E. Falz-Fein, Ukraine

THE IMPACT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR ON THE BIOSPHERE RESERVE «ASKANIA NOVA»

Abstract. *Three stages of the impact of the Russian-Ukrainian war on the Biosphere Reserve «Askania Nova» and the peculiarities of each stage are identified. Data on losses, destruction and damage to the institution as a result of Russian aggression are presented. The main threats to the natural ecosystems and artificially created objects of the reserve, which has been on the temporarily occupied territory for more than two years, are characterized.*

Keywords: *Russian-Ukrainian war, Biosphere Reserve «Askania Nova», zoo, dendrological park.*

Російська агресія завдала величезних збитків Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» упродовж останніх десяти років. Можна виділити три етапи впливу війни на установу: I етап – з 2014 р. до початку повномасштабного вторгнення; II етап – функціонування заповідника як української установи в окупації; III етап – перебування заповідника під контролем окупаційної адміністрації. Упродовж першого етапу негативний вплив війни на установу був опосередкованим: внаслідок різкого зниження кількості туристів, а також зменшення реалізації продукції зоо- і дендропарку недоотримано значні надходження, які використовуються для збереження природних екосистем і утримання колекцій. Так, у 2014 р. було прийнято 36 тисяч туристів, що склало 40,3% від показників попереднього року [1].

Після повномасштабного вторгнення заповідник упродовж 13 місяців існував на тимчасово окупованій території як українська установа. Хоча бойових дій на території заповідника не було, цілинний степ і колекції під час II етапу зазнали втрат і руйнувань. Так, у березні 2022 р. колона військової техніки 5,7 км рухалася по північному краю ділянки «Північна». 2 листопада 2022 р. російські військові вирили окоп довжиною близько 50 м у заповідній зоні (ділянка «Південна») поблизу селища. За цей час було 6 пожеж (площа згарищ 1457,87 га) [2]. У заповіднику неодноразово проводили обшуки, вилучили зброю, деяке обладнання, транспортні засоби тощо. З жовтня 2022 року окупанти розмістили військову техніку у дендрологічному парку «Асканія-Нова» і заборонили доступ на більшість його території («Нова» частина). Деякі деревні насадження постраждали в результаті дій окупантів. З жовтня 2022 російські військові мешкають в селищі Асканія-Нова постійно. Багато працівників заповідника були вимушені виїхати на підконтрольну Україні територію або за кордон, частина з них звільнилася, що ускладнило утримання і збереження об'єктів установи, проведення наукової діяльності. Часті прольоти російських військових гелікоптерів і літаків на висоті кількох метрів над землею, а також ракет дуже лякали тварин зоопарку. 1.01.2022 р. в ньому

було 3597 особин, в т.ч. 1623 копитних [1]. Кілька разів руйнували огорожу загону, де утримувалися копитні. Руйнування огорож може призвести до масової загибелі копитних, оскільки їх неможливо буде загнати назад без втрат. Тварин вб'ють або вони загинуть на замінованих ділянках, від спраги тощо. З початку 2023 р. окупанти розмістили військову техніку в зоопарку, їх перебування стало неконтрольованим.

Всупереч всім проблемам за 13 місяців було збережено колекції дендро- і зоопарку, обладнання, бібліотеку, архіви, музейні експонати, колекцію 17 половецьких «баб», заготовлено і придбано корми для тварин, ветеринарні препарати, запчастини, пальне, зроблено реконструкцію ставка у дендропарку. До фактичного захоплення заповідника окупаційною владою 20.03.2023 р. ситуація була складною, але контрольованою.

В III періоді мали місце 40 пожеж, дві з яких були масштабними і охопили значну частину заповідної зони. Загалом за весь період окупації у різних функціональних зонах заповідника сталось 46 пожеж. За даними дистанційного моніторингу вигоріло 5880,48 га, у тому числі: 2208,62 га заповідного степу, 3618,38 га агроландшафтів (рілля, перелоги та лісосмуги), 53,48 га земель у межах населених пунктів. Внаслідок злочинних дій окупантів під час гасіння пожежі 1 вересня 2023 р. на ділянці «Успенівка» знищили частину цілинного степу [3]. У 2024 році проведено масштабні рубки дерев «Старої» частини парку. Деякі дерева загинули через недостатній догляд. У грудні 2023 і березні 2024 р. вивезли 10 особин копитних, частина тварин зоопарку загинула внаслідок недбалості і відсутності лікування. Зараз є суттєва нестача кормів. Можливо, деякі копитні і птахи зоопарку загинули від інфекційних захворювань, спалахів яких до війни в заповіднику не фіксували. Після захоплення установи доступ науковців до більшої частини території унеможливлено, тому визначення втрат і збитків, завданих заповіднику за час окупації, може бути здійснене лише після звільнення. Наукові дослідження суттєво обмежені і скореговані відповідно до обставин. Після окупації екскурсійна діяльність, реалізація продукції, надання послуг були унеможливлені. Враховуючи, що у 2021 р. до спецфонду установи надійшло 12,6 мільйонів гривень, сума збитків внаслідок недоотриманих надходжень від рекреаційної, наукової, природоохоронної, туристично-екскурсійної та іншої діяльності за 2022–2023 рр. складає близько 31,2 мільйонів гривень.

Серед основних загроз для заповідника є військові дії поблизу або на його території; замінування, побудова фортифікаційних споруд, руйнування інфраструктури і обладнання; пожежі, знищення цілини, флори і фауни заповідного степу; вирубування деревних насаджень; вивезення і вбивство копитних і птахів, загибель тварин і насаджень в результаті некомпетентних дій, злочинної бездіяльності, халатності окупаційної адміністрації і обслуговуючого персоналу; вивезення чи знищення музейних експонатів, половецьких скульптур, архіву, бібліотеки; брак кваліфікованих кадрів.

Джерела та література

1. Літопис природи Біосферного заповідника «Асканія-Нова». Том 39 за 2021 рік. – Асканія-Нова, 2022. 312 с. № держреєстрації ДР 0121U108395.

2. Шаповал В. В., Біатов А. П., Василюк О. В. Пожежі в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова» в період російської окупації // Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття на природно-заповідних територіях : матер. конф., присвяченої 100-річчю Канівського природного заповідника (21–23 вересня 2023 р., м. Канів, Черкаська область) / ред. В. М. Грищенко. – Чернівці : Друк Арт, 2023. С. 172–180. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 36).

3. Шаповал В.В. До оцінки шкоди, завданої природним комплексам та об'єктам Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН України внаслідок збройної агресії та окупації території // Природа в окупації – 10 років російської військової агресії проти довкілля. Перспективи відновлення природно-заповідних територій України: збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 28-29 березня 2024 р.) – Київ : Центр екологічної освіти та інформації, 2024. С. 82–86.